

СПЕЦИФІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

SPECIFICS OF INTELLECTUAL MOBILITY IN THE CONTEXT OF WAR THROUGH THE EYES OF STUDENTS

Статтю присвячено розгляду інтелектуальної мобільності, яка набуває особливої значущості в сучасному суспільстві, оскільки глобалізація, цифровізація та розвиток наукової економіки сприяють активному переміщенню фахівців, студентів та науковців між країнами та науковими центрами. Війна в Україні створила нові виклики для освітнього процесу, що спричинило міграцію здобувачів освіти, руйнування інфраструктури та зниження доступу до якісної освіти. Водночас інтелектуальна мобільність залишається важливим чинником розвитку молоді та її конкурентоспроможності на ринку праці. Метою дослідження є виявлення особливостей уявлень, оцінок і намірів студентів (на прикладі Національного лісотехнічного університету України) щодо інтелектуальної мобільності в умовах російсько-української війни, визначення ключових чинників, що впливають на їх мобільність, та оцінювання перспектив її розвитку.

Аналіз останніх досліджень свідчить про тісний зв'язок інтелектуальної мобільності з соціальною мобільністю. Аналізуються різновиди мобільності, чинники, що її визначають, та їх вплив на професійний розвиток молоді. У ході дослідження було проведено онлайн-опитування серед здобувачів вищої освіти Національного лісотехнічного університету України. Дослідження дозволило з'ясувати, як студенти розуміють інтелектуальну мобільність, які навички вони вважають важливими для успішної кар'єри та з'ясовано перешкоди на шляху до їх мобільності. За результатами дослідження встановлено, що здобувачі вищої освіти сприймають інтелектуальну мобільність як можливість професійного розвитку, здобуття нових знань та адаптації до нових змін. Виділено та проінтерпретовано кілька типів мобільної поведінки здобувачів освіти: активно мобільний, потенційно активний, пасивний, вимушено активний та потенційно пасивний.

Дослідження доводить, що інтелектуальна мобільність є важливим чинником успішної кар'єри студентів у сучасному світі. Молодь усвідомлює її значення та прагне розвивати необхідні навички, проте стикається з бар'єрами, які потребують системного вирішення.

Ключові слова: інтелектуальна мобільність, академічна мобільність, соціальна

мобільність, освітня система, студентська молодь.

The article focuses on intellectual mobility, which is gaining particular importance in modern society, as globalisation, digitalisation and the development of the science economy facilitate the active movement of professionals, students and researchers between countries and research centres. The war in Ukraine has created new challenges for the educational process, resulting in the migration of students, the destruction of infrastructure, and reduced access to quality education. At the same time, intellectual mobility remains an important factor in the development of young people and their competitiveness in the labour market. The purpose of the study is to identify the peculiarities of students' perceptions, assessments and intentions (on the example of the National Forestry University of Ukraine) regarding intellectual mobility in the context of the Russian-Ukrainian war, to identify the key factors that influence their mobility, and to assess the prospects for its development.

The analysis of recent studies shows that intellectual mobility is closely linked to social mobility. The types of mobility, the factors that determine it, and their impact on the professional development of young people are analysed. The study involved an online survey among students of the National Forestry University of Ukraine. The study helped to find out how students understand intellectual mobility, what skills they consider important for a successful career, and identified obstacles to their mobility. The study found that students perceive intellectual mobility as an opportunity for professional development, gaining new knowledge and adapting to new changes. Several types of students' mobile behaviour have been identified and interpreted: actively mobile, potentially active, passive, forcedly active and potentially passive.

The study proves that intellectual mobility is an important factor in the successful career of students in the modern world. Young people are aware of its importance and strive to develop the necessary skills, but face barriers that need to be addressed systematically.

Key words: intellectual mobility, academic mobility, social mobility, educational system, student youth.

УДК 316.344.3-053.6:378.4(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.2>

Сенюра О.В.

к.соц.н., доцент кафедри психології та соціально-гуманітарних дисциплін
Національний лісотехнічний
університет України

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві феномен інтелектуальної мобільності набуває особливої значущості, оскільки глобалізаційні процеси, цифровізація та розвиток наукової економіки сприяють активному переміщенню фахівців, науковців і студентів між країнами та науковими центрами. Інтелектуальна мобільність охоплює як фізичну мобільність наукових кадрів (академічна мобільність, трудова міграція), так і віртуальні форми співп-

раці, що забезпечуються сучасними інформаційними технологіями.

Одним із ключових аспектів актуальності цього явища є вільний обмін знаннями та ідеями між країнами, сприяння генерації інновацій, розвитку міждисциплінарних досліджень, здобуття нових компетенцій і підвищення конкурентоспроможності кваліфікованих кадрів тощо. Проте поряд із позитивними аспектами інтелектуальна мобільність породжує низку викликів. Проблема відтоку кадрів

(braindrain) може спричинити втрату інтелектуального потенціалу та нерівномірний розподіл людського капіталу, що уповільнює науково-технічний прогрес у країні. Надмірна інтелектуальна мобільність може сприяти поглибленню соціально-економічної нерівності, призвести до втрати ідентичності та відчуження від власної культури, негативно вплинути на соціально-психологічний стан здоров'я тощо.

Російсько-українська війна стала серйозним викликом для системи освіти України. Значні руйнування об'єктів освітньої інфраструктури, важкий психоемоційний стан, пошук безпечних місць проживання обмежують доступ здобувачів до якісної освіти й породжують масову міграцію молоді за кордон. Тому інтелектуальна мобільність здобувачів вищої освіти в умовах війни включає ряд основних детермінантів, які впливають на їх освітні та професійні можливості. Одним із важливих чинників є соціально-економічні умови, що включають доступ до фінансових ресурсів, державних та міжнародних грантів, а також можливість продовження освіти за кордоном. Значну академічну роль відіграє освітня політика, спрямована на підтримку програмного обміну, адаптацію навчальних програм до дистанційного та гібридного форматів навчання, що забезпечує безперервність освітнього процесу.

Рівень володіння іноземними мовами є одним із ключових чинників, що потребує доступу студентів до міжнародних освітніх програм та їх інтеграції у глобальний науковий простір. Важливим аспектом є також цифрова трансформація, що сприяє розвитку онлайн-освіти, дистанційного навчання та доступу до відкритих освітніх платформ.

Тому глибокий аналіз процесу інтелектуальної мобільності, зокрема в контексті українських реалій, є невідкладним завданням, що дозволить комплексно оцінити сучасні виклики та потенціал розвитку сучасного українського суспільства.

Метою дослідження є виявлення особливостей уявлень, оцінок та намірів здобувачів вищої освіти (на прикладі Національного лісотехнічного університету України) щодо інтелектуальної мобільності в умовах російсько-української війни. Загальна мета включала кілька завдань, а саме з'ясувати думку студентів щодо розуміння інтелектуальної мобільності, уявлення та оцінку ними фактичних та потенційних інтелектуальних навиків, визначення типу мобільної поведінки в контексті війни та умов, які вона створює тощо.

Аналіз останніх досліджень. У сучасному українському суспільстві дослідження інтелектуальної мобільності взаємопов'язане з вивченням соціальної мобільності та її різновидами. Значний внесок у дослідження інтелектуальної мобільності та її ролі в трансформації сучасного українського суспільства зробили українські соціологи, зокрема С. Макєєв, С. Войтович, С. Оксамитна, І. Прибиткова, Н. Коваліско, О. Білик та О. Симончук. Дотичними до дослідження інтелектуальної мобільності

в соціології є праці, що вивчають вплив соціо-економічної ситуації в Україні на зміни соціальних позицій, тенденції міжгенераційної мобільності, престиж професій та професійну мобільність, структурну й обмінну мобільність, практики виживання або вимушену професійну та трудову мобільність.

В умовах воєнного стану дослідження інтелектуальної мобільності студентів набуває особливої актуальності. Детальний аналіз стану вищої освіти в Україні після повномасштабного вторгнення представлений у низці нещодавніх досліджень. Зокрема, Інститут освітньої аналітики МОН України опублікував у 2023 році звіт «Освіта в умовах воєнного стану», в якому наведено комплексні дані про стан вищої освіти, зокрема фінансування закладів освіти, пошкодження інфраструктури, міжнародна підтримка, наукова та інноваційна діяльність під час дії воєнного стану [1]. Аналітичний центр «ОсвітАналітика» Київського університету імені Б. Грінченка за підтримки Фонду Конрада Аденауера також провів дослідження, присвячене трансформації системи вищої освіти в умовах війни, де висвітлює діапазон проблем і викликів, з якими стикнулася система вищої освіти України через наслідки пандемії та війну, оцінює досвід та рішення органів влади й університетів щодо реагування на ці виклики, висвітлює інформацію про актуальний стан української системи вищої освіти в умовах війни, її першочергові та перспективні потреби [2].

Важливі результати отримано в межах проєкту «Університети в облозі: виклики для української системи вищої освіти після повномасштабного вторгнення Росії в Україну», реалізованого Школою політичної аналітики НаУКМА [3]. Заклади вищої освіти стали не лише освітніми установами, а й соціальними місіями, виконуючи функції підтримки суспільства в умовах війни, зокрема через надання психологічної допомоги та соціальної підтримки. Виявлено потребу в структурних змінах у системі вищої освіти для забезпечення її стійкості та адаптивності до кризових ситуацій, включаючи розвиток гібридних форм навчання. Також дослідження підкреслює важливість міжнародної співпраці для підтримки українських закладів вищої освіти в їх зусиллях із відновлення та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розуміння поняття «інтелектуальної мобільності» неоднозначне. У соціологічному дискурсі термін з'являється у класифікації видів мобільності О. Білик, яка визначає інтелектуальну мобільність як «спроможність аналізувати, оцінювати та продуктивно використовувати щораз більші потоки інформації, застосовувати свої знання та досвід для розв'язання виробничих і соціальних завдань, продукувати нові ідеї» [4, с. 9]. Для кількісного оцінювання реалізації мобільності населення України дослідниця пропонує методику, що базується на розрахунку інтегральних показників, які характеризують різні види мобільності (освітня, професійно-квалі-

Таблиця 1

Уявлення студентів про фактичні й потенційні інтелектуальні навички на ринку праці

Фактичні інтелектуальні навички на сучасному ринку праці	% респондентів	Потенційні інтелектуальні навички, які необхідні на ринку праці через 10 років	% респондентів
Вміння стратегічно мислити	31,4	Вміння стратегічно мислити	24,1
Вміння слухати та комунікувати	19,1	Володіння іноземною мовою	21,8
Вміння працювати в команді й долати конфлікти	17,3	Здатність креативно розв'язувати завдання	16,4
Здатність креативно розв'язувати завдання	12,7	Знання мов програмування	14,1
Володіння іноземною мовою	10,5	Вміння працювати в команді й долати конфлікти	12,7
Інше	9,1	Інше	10,9

фікаційна, інтелектуальна, територіальна мобільність). Цей комплексний підхід дозволяє отримати більш повну та об'єктивну картину інтелектуальної мобільності в контексті соціально-економічного розвитку країни.

Окремо дослідники виділяють академічну мобільність як можливість здобуття освіти в іноземному закладі освіти протягом періоду навчання в університеті за тією ж спеціальністю. Академічна мобільність здобувачів освіти та викладачів, яку також називають освітньою, є однією з фундаментальних умов набуття сучасної європейської освіти. Дослідження цього виду мобільності здебільшого обмежується констатацією фактів переміщення студентів (випускників) та професорсько-викладацького складу між освітніми закладами.

Дослідницькою метою також було емпірично перевірити та з'ясувати специфіку уявлень, оцінок та чинників, які впливають на інтелектуальну мобільність студентської молоді за сучасних умов. Упродовж листопада 2024 було проведено онлайн-опитування методом доступної вибірки, який є одним із найпростіших методів відбору респондентів для дослідження. Він передбачає включення до вибірки тих осіб, які є найбільш доступними для дослідника, а використання Google Forms є корисним інструментом для швидкого збору даних і проведення розвідувальних досліджень. Однак під час інтерпретації результатів слід ураховувати, що не можемо повною мірою їх поширювати та узагальнювати на всю генеральну сукупність. Цільовою аудиторією були здобувачі вищої освіти, що навчаються в Національному лісотехнічному університеті України міста Львова¹.

Результати авторського опитування демонструють, що інтелектуальну мобільність у сучасному суспільстві, на думку студентів, характеризують такі показники, як розвиток інтелектуальних навичок (38,6%), гнучкість мислення (21%), професійна самореалізація (14,5%), навчання/стажування за кордоном (13,2%) й інше (12,7%). У межах опитування було запропоновано низку інтелектуальних

навичок, які необхідні на сучасному ринку праці та в перспективі через 10 років. Фактичними інтелектуальними навичками на сучасному ринку праці здобувачі освіти зазначили вміння стратегічно мислити (31,4%), вміння слухати та комунікувати (19,1%), вміння працювати в команді та розв'язувати конфлікти (17,3%), здатність креативно вирішувати завдання (12,7%), володіння іноземною мовою (10,5%), інше (9,1%). Натомість серед лідерів потенційних інтелектуальних навичок, які будуть необхідні через 10 років, свідчать результати, які зазначені в таблиці.

На нашу думку, інтелектуальну мобільність слід розглядати як інтегровану характеристику особистості та розкрити її структуру з огляду на отримані емпіричні дані нашого дослідження. Звернемося до теоретичних напрацювань цих аспектів у працях Г. Міхненко, яка виокремлює такі критерії та показники сформованості інтелектуальної мобільності: мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, метакогнітивний, соціально-особистісний [5, с. 18].

Мотиваційний компонент включає показник усвідомлення значущості інтелектуального розвитку та наявності стійкого інтересу до інтелектуальної діяльності. У рамках опитування було сформульовано низку якостей/навичок особистості, що є ключовими для здійснення інтелектуальної мобільності, а здобувачам освіти було запропоновано відзначити всі, які, на їхню думку, є пріоритетними. Трійка найважливіших якостей, яку зазначали студенти, – це вміння швидко навчатися та освоювати нове (66,4%), здатність чітко ставити цілі та приймати рішення (55,9%) та критичне мислення (52,7%).

Когнітивний компонент інтелектуальної мобільності, на думку Г. Міхненко, характеризує сформованість якостей мислення (гнучкості, швидкості, глибини, самостійності), вільне володіння пізнавальними процесами (синтезу, узагальнення, систематизації, класифікації), прояв креативності в інтелектуальній діяльності. Згідно з результатами нашого онлайн-опитування, інтелектуальні навички, які оцінили здобувачі освіти, що найбільшою мірою їм властиві, є вміння швидко навчатися

¹ Вибіркова сукупність становила 220 осіб. Розподіл здобувачів вищої освіти за курсом навчання такий: 25,5% – 1 курс, 24,4% – 2 курс, 20% – 3 курс, 17,3% – 4 курс, 11% – маістри.

та освоювати нове (48,6%), здатність спілкуватися та приймати культуру інших (44%), вміння шукати та аналізувати інформацію (42,7%), менш властиві творчі здібності, критичне та аналітичне мислення тощо.

На думку дослідниці, операційно-технологічний критерій включає показник володіння інструментальними компетенціями (здатністю до письмової та усної комунікації рідною мовою, знання іноземної мови, навички роботи з комп'ютером, навички управління інформацією, дослідницькі навички) та стратегіями виконання інтелектуальної діяльності [5, с. 19]. Знання іноземних мов розширює можливості для навчання, спілкування та культурного обміну, сприяє інтеграції в міжнародне освітнє та наукове середовище. Як показують результати нашого опитування, 45% здобувачів освіти зазначили володіння іноземною мовою на рівні A1–A2, 38,6% володіють середнім рівнем B1, вище середнього рівня B2 володіє 11,4% студентів, а також 3,6% вільно володіє іноземною мовою, а 1,4% знає кілька іноземних мов. Ще одним аспектом дослідження було визначення рівня комп'ютерної грамотності здобувачів освіти. Отже, респонденти вибирали кілька варіантів відповідей і оцінили свої навички роботи з комп'ютером: 67,7% користуються гаджетом для пошуку інформації в інтернеті та комунікації в соціальних мережах, 64,1% знають базові програми (Office), 25,9% опитаних володіють фаховим програмним забезпеченням (1С, Excel, SPSS і т.д.), також 25% володіють графічним редактором, знають щонайменше одну мову програмування та користуються спеціальним програмним забезпеченням – 24,1% із числа опитаних.

Метакогнітивний критерій обізнаності включає відомості про власні психологічні особливості, здатність до самоорганізації, самокритики та саморегуляції інтелектуальної діяльності [5, с. 19]. Розвиток метакогнітивного рівня інтелектуальної мобільності студентів в умовах війни є надзвичайно важливим, оскільки він сприяє підвищенню ефективності навчання, адаптації до стресових ситуацій, розвитку самостійності та відповідальності, формуванню критичного мислення, здатності аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність та робити власні висновки. Згідно з результатами нашого дослідження 41,8% опитаних респондентів намагаються знайти додатковий заробіток найближчим часом, 38,5% хочуть зайнятися самоосвітою, відвідувати різноманітні тренінги, прослухати вебінари; а 32,7% планують підвищити кваліфікацію для професійного росту.

У контексті зазначених намірів щодо саморозвитку здобувачі освіти декларують своє ставлення щодо навчання/стажування за кордоном. Майже третина (29,5%) розглядають можливість стажування за кордоном, але не прикладають особливих зусиль щодо пошуку можливостей участі в міжнародних програмах. З ентузіазмом розглядають можливість продовження навчання/стажування за кордоном 28,5% опитаних студентів, однак

після навчання планують повернутись та будувати кар'єру в Україні після завершення війни. Проте 27,7% узагалі не планують навчатися або стажуватися за кордоном у майбутньому. В активному пошуку гранту на навчання/стажування за кордоном, з метою виїхати за межі країни і не повертатись, знаходяться 14,5% респондентів. Цей відсоток корелює зі знанням іноземної мови, адже майже 16% її знають на рівні впевненої розмовної та письмової комунікації.

Щодо країн, які би здобувачі вищої освіти потенційно вибрали для навчання/стажування, лідирують США (23,3%), Німеччина (12,3%), Канада (10,9%). Проте 22,3% не визначилися в силу різних обставин, які слід досліджувати надалі.

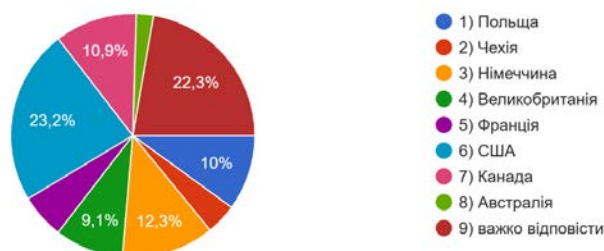

Рис. 1. Країни, які би вибрали студенти для навчання/стажування

Також дослідниця Г. Міхненко виділила якості особистості, що характеризують інтелектуальну мобільність (адаптивність, комунікабельність, толерантність, наполегливість у досягненні мети) [5, с. 19]. Ключовою рисою вона вважає адаптивність, яка дозволяє особистості швидко реагувати на зміни, приймати рішення в нестандартних ситуаціях і ефективно реалізовувати знання. Це сприяє розвитку інтелектуальної мобільності, особливо в сучасних умовах російсько-української війни.

Критично важливою для інтелектуальної мобільності є здатність установлювати та підтримувати позитивні міжособистісні стосунки, знаходити спільну мову з людьми різного віку, національності та культурного походження. Війна актуалізує питання толерантності, адже студенти, які мігрують, потрапляють у нове соціокультурне середовище, де зустрічаються з різними поглядами, ідеями та цінностями. Тому здатність проявляти емпатію є важливою умовою для успішної інтеграції та міжкультурного діалогу.

На основі теоретичних та емпіричних досліджень мобільної поведінки здобувачів вищої освіти в контексті інтелектуальної мобільності дослідницею Н. Коваліско здійснено її типологічний аналіз [6, с. 138] і запропоновано виокремити такі типи:

1) активно мобільний, реалізований тип (природний тим, хто порівняно недавно знайшов роботу, змінив освітній заклад, спеціальність, форму навчання або ж навіть країну перебування у відповідь на нові вимоги та можливості і не має намірів щось змінювати найближчим часом);

2) потенційно активний тип (охоплює студентів, які ще не здійснили конкретних кроків для реалізації інтелектуальної мобільності, але мають чіткі наміри та плани на найближчий час);

3) пасивний, фактично стабільний тип (до цього типу належать студенти, які задоволені своїм поточним освітнім статусом та не відчують потреби в інтелектуальній мобільності. Вони можуть бути зосереджені на навчанні у своєму звичному середовищі, не маючи намірів щодо змін);

4) вимушено активний тип (змушений був змінити свій життєвий уклад під впливом певних обставин, як-от війна, економічна криза або ж особисті обставини);

5) потенційно пасивний тип (не має роботи, готовий приступити до неї, але припинив пошуки роботи, тому що тривалий час не міг її знайти і вичерпав усі можливості для її одержання).

Згідно з аналізом відповідей респондентів виявлено, що 40% здобувачів освіти ще не здійснили конкретних кроків для реалізації мобільності, але мають чіткі наміри та плани на найближчий час (див. рис. 2). Їх мотивація базується на бажанні здобути якіснішу освіту, розширити професійні горизонти або ж отримати досвід навчання за кордоном. Особливістю мобільної поведінки є те, що вона характерна переважно для студентів другого курсу, частка яких у цій категорії становить 30,5%. Це може бути пов'язано із завершенням адаптаційного періоду та зростанням усвідомленої потреби в професійному та особистісному розвитку.

За відповідями респондентів 28,6% – активно мобільний тип, що характеризується активними діями студента, спрямованими на реалізацію інтелектуальної мобільності. Здобувачі вищої освіти цього типу нещодавно знайшли роботу, змінили освітній заклад, спеціальність, форму навчання або ж навіть країну перебування у відповідь на нові вимоги та можливості. Вони успішно інтегрувалися в нове середовище та не планують найближчим часом змінювати свій вектор розвитку. Ця мобільна поведінка найбільше притаманна студентам першого курсу, які становлять 17,3% цієї категорії.

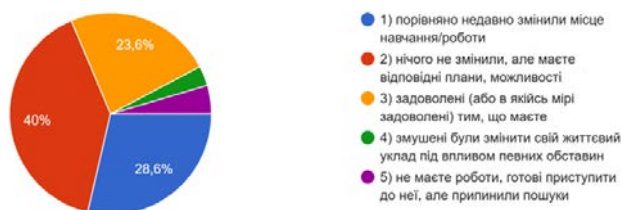

Рис. 2. Мобільна поведінка студентів

Задоволені своїм поточним освітнім статусом 23,6% студентів, які зосереджені на навчанні, не мають намірів щодо пошуку роботи. На запитання «Якщо Ви не шукаєте можливостей додаткового заробітку під час навчального процесу, то з чим це пов'язано?», 37,7% здобувачів освіти вважають, що додаткова зайнятість заважала б їх здо-

буттю освіти, 25,9% не потребують додаткового заробітку. Проте 44,1% респондентів відзначили, що шукали можливість додаткового заробітку під час освітнього процесу, але без досвіду роботи складно працевлаштуватися. Тому 4,5% здобувачів освіти, які належать до потенційно пасивного мобільного типу, мають бажання та потенціал для мобільності, але через тривалі невдалі спроби реалізувати свої наміри, втратили віру у свої можливості та припинили активні пошуки, їх пасивність є результатом пережитого досвіду та потребує додаткової підтримки для відновлення мотивації.

Вимушено активний тип – 3,2% об'єднує студентів, які були змушені змінити своє освітнє середовище або ж навіть спеціальність під впливом таких зовнішніх обставин, як війна, економічна криза або особисті обставини, їх мобільність є вимушеною та спрямована на забезпечення можливості продовжувати навчання.

Загалом, за результатами дослідження 52,7% студентів працевлаштовані, з них 12,7% – за своєю спеціальністю. Аналіз зайнятості здобувачів освіти старших курсів (3–6 курси) показує, що 38,1% із них поєднують навчання з роботою, тоді як 23,2% не працевлаштовані. Також зі студентів 3–6 курсів 28,6% зайняті на посадах, які не відповідають їх спеціальності, тоді як лише 9,5% працюють у сфері, що відповідає їх освітній кваліфікації. Ці показники свідчать про те, що значна частина здобувачів вищої освіти змушена шукати альтернативні джерела доходу поза межами своєї спеціалізації.

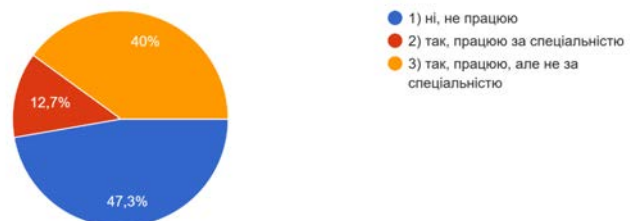

Рис. 3. Зайнятість здобувачів освіти НЛТУ України

У межах проведеного авторського соціологічного дослідження, на запитання «На даний час Ви намагаєтесь здійснити?» більша половина студентів (54,5%) відповіли, що хочуть підвищити рівень освіти та якість життя. Це свідчить про спрямованість студентської молоді на особистий розвиток, професійне зростання та досягнення більш високого соціально-економічного статусу.

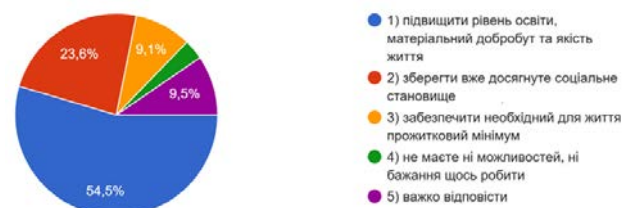

Рис. 4. Наміри студентів на даний час

Значна частина здобувачів вищої освіти (23,6%) демонструє прагнення зберегти наявний рівень життя та освіти. Цей факт може свідчити про задоволеність своїм поточним становищем або ж про обережність та небажання змін. Для 9,1% студентів першочерговим завданням є забезпечення необхідного прожиткового мінімуму. Це може вказувати на складне матеріальне становище певної частини студентської молоді, що змушує їх зосереджуватися на вирішенні нагальних потреб.

Висновки. Результати проведеного опитування здобувачів освіти щодо інтелектуальної мобільності в сучасному суспільстві дозволяють зробити певні висновки. За оцінками студентів, ключовими характеристиками інтелектуальної мобільності є розвиток інтелектуальних навичок, гнучкість мислення та професійна самореалізація. Навчання/стажування за кордоном, хоча й важливе, займає меншу частку, що може свідчити про фокус молоді насамперед на внутрішньому розвитку та адаптації до умов українського ринку праці.

На сучасному ринку праці, за оцінками студентів, найбільш затребуваними є вміння стратегічно мислити, вміння слухати та комунікувати, працювати в команді та розв'язувати конфлікти. Важливість цих навичок підкреслює потребу в розвитку здобувачів освіти не тільки аналітичних здібностей, але й соціально-емоційних компетенцій. Аналіз потенційних інтелектуальних навичок свідчить про все більшу потребу у володінні іноземними мовами, навичках критичного мислення, креативності, цифрової грамотності та міжкультурної комунікації. Це вказує на те, що студентська молодь усвідомлює необхідність адаптації до глобалізаційних процесів і розвитку навичок, що дозволить їм бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

Розвиток інтелектуальної мобільності потребує комплексного підходу, що включає розвиток мотиваційного, когнітивного, операційно-технологічного та метакогнітивного компонентів. Освітній процес має сприяти розвитку критичного мислення, творчих здібностей, комунікативних навичок та навичок саморегуляції здобувачів освіти. Важливим є підвищення рівня володіння іноземними мовами та комп'ютерної грамотності студентів. Необхідно створювати умови для реалізації інтелектуальної мобільності здобувачів освіти, зокрема шляхом розширення можливостей для навчання та стажування за кордоном.

Проведене дослідження дозволило схарактеризувати основні типи інтелектуальної мобільності студентів, а також виокремити ключові фактори, що впливають на їх мотивацію та поведінку. Переважання потенційно активного типу студентів виявляє чіткі наміри та плани щодо потенційної реалізації інтелектуальної мобільності, проте ще не здійснено конкретні кроки. Майже третина опитаних студентів належить до активно мобільного типу, що свідчить про їх успішну інтеграцію в нове освітнє середовище та активну діяльність, спрямовану на досягнення поставлених цілей. Значна

їх частина задоволена своїм поточним освітнім статусом та не відчуває потреби в інтелектуальній мобільності. Вони зосереджені на навчанні та не мають намірів щодо пошуку роботи, оскільки шукали можливості додаткового заробітку, проте через відсутність досвіду роботи зазнали труднощів із працевлаштуванням.

Отримані результати підкреслюють значення інтелектуальної мобільності як важливого чинника успіху в сучасному суспільстві. Розвиток інтелектуальних навичок, гнучкість мислення і здатність до адаптації є ключовими умовами для професійної самореалізації та конкурентоспроможності на ринку праці. Загалом, дослідження демонструє, що здобувачі освіти усвідомлюють важливість інтелектуальної мобільності та прагнуть розвивати необхідні навички для успіху в майбутньому.

Перспективи подальших соціологічних досліджень інтелектуальної мобільності відкривають широкі можливості для вивчення складних соціальних процесів, особливо в умовах сучасних викликів. Одним із ключових напрямів є аналіз впливу війни на інтелектуальну мобільність, оскільки вивчення вимушеної міграції студентів дозволить зрозуміти, як війна змінює їх освітні та професійні траєкторії. Важливим потенційним напрямом є дослідження подальших кар'єрних траєкторій мобільних студентів на ринку праці. Аналіз успішності випускників, які брали участь у програмах академічної мобільності, допоможе оцінити довгостроковий вплив мобільності на їх професійне становлення.

З огляду на розвиток цифрових технологій необхідно дослідити можливості дистанційної академічної мобільності через онлайн-освіту, що дозволить розширити доступ до міжнародної освіти та створити нові форми академічної мобільності. Не менш важливими є соціально-психологічні аспекти адаптації здобувачів освіти. Дослідження емоційних, культурних та соціальних бар'єрів, з якими стикаються мобільні студенти, дозволить розробити програми підтримки, спрямовані на їх успішну адаптацію як за кордоном, так і в Україні.

Розширення цих дослідницьких підходів дозволить комплексно оцінити роль інтелектуальної мобільності у формуванні сучасного суспільства та розробити ефективні механізми її підтримки, враховуючи сучасні виклики в українському суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ : Інститут освітньої аналітики, 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
2. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт.

Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>

3. Університети під час війни: від закладу освіти до соціальної місії / А. Осипчук та ін. Київ: Школи політичної аналітики НАУКМА, 2022. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c20b0b6d-be52-4b0b-8544-2fbdbc4850dd/content>

4. Білик О. Мобільність в системі людського капіталу: методика оцінювання та напрями активізації : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.07

«Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» ; держ. вищий навч. заклад «Київ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ, 2009. 20 с.

5. Міхненко Г. Генеза поняття «інтелектуальна мобільність фахівця». Рідна школа. 2012. № 10. С. 17–22.

6. Коваліско Н., Сенюра О. Мобільна поведінка мешканців Львова : типологія та динаміка. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. Харків, 2016. Вип. 37. С. 136–142.